

Agim Zogaj

**ODJEK DEMONSTRACIJA IZ 1968. GODINE
U SVJETSKOJ - ZAPADNOJ ŠTAMPI**

**THE 1968 DEMONSTRATIONS' ECHO
IN THE WESTERN PRINT MEDIA**

Tekst je prezentiran na naučnom simpoziju na temu "Demonstracije iz 1968. godine na Kosovu", održanom u Prištini od 24 do 25. novembra 2008. godine.

The text was presented at "The 1968 Demonstrations in Kosovo" symposium, held in Pristina, 24 – 25 November 2008.

Uvod

Političke okolnosti iz 1968. godine u Evropi i u bivšoj Jugoslaviji imale su odjeka i u političkim zbivanjima na Kosovu. U ovom kontekstu, Kosovo i njegov narod su 1960-ih, posebno poslije IV plenuma CKSKJ, poznatog u povijesti bivše Jugoslavije kao Brijunski plenum, doživjeli jednu novu fazu političko-nacionalne emancipacije. Narod Kosova imao je za cilj oslobođenje od srpsko-jugoslavenske dominacije i povećanje slobode i nacionalnih prava, uključujući otvaranje univerziteta u Prištini, dopuštanje upotrebe albanske zastave, kao i razvijanje ustavnopravnog statusa Kosova unutar jugoslavenske federacije.

Val demokratskih demonstracija u Evropi 1968. godine, pa i u bivšoj Jugoslaviji, bio je još jedna dobra šansa za Albance da njihove aspiracije za više sloboda, nacionalnih prava i jednakosti s drugim jugoslavenskim nacijama, dakle zajedno i s Muslimanima Bosne i Hercegovine, legalno i mirnim sredstvima predstave i traže.

Tako su u novembru 1968. godine, prvenstveno u gradovima kao što su Đakovica, Prizren, Podujevo i Uroševac, počele demonstracije Albanaca za veća prava. Glavne demonstracije, održane 27. novembra u Prištini, prekinute su intervencijom jugoslavneske vojske i milicije. Bilo je ubijenih, ranjenih i uhapšenih Albanaca, ali, iako je jugoslavenska vlada reagirala brutalno, glas kosovskih Albanaca za demokratiju, jednakost i posebno za oslobođenje od srpsko-jugoslavenske dominacije prodirao je duboko u svjetsku štampu tog vremena, posebice u zapadnu štampu.

Zapadna štampa u svojim izvještajima, vijestima, redakcijskim komentarima o demonstracijama Albanaca na Kosovu 1968. godine imala je objektivnan, realan, korektan i nepristrasan stav. Ona je opisala demonstracije kao nacionalno buđenje Albanaca na Kosovu i u njihovim drugim etničkim sredinama, kao demokratsku aspiraciju, ali i kao “ustanak Albanaca protiv Beograda”.

Treba istaći da je zapadna štampa 1968. godine naglasila da Albanci na Kosovu zahtijevaju republiku, samoodređenje, kao i – uvijek prema komentarima štampe – ujedinjenje sa Albanijom.

Zapadna štampa nije naglasila, kao što se izrazila tadašnja jugoslavensko-srpska štampa, tobožnji antisrpski karakter demonstracija. Prema tome, ako gledamo u kontekstu povijesnog paralelizma, možemo ocijeniti objektivnim odjek demonstracija kosovskih Albanaca iz 1968. godine u zapadnoj štampi. Prije svega, u određenom nivou, štampa Zapadne Njemačke, kao i austrijska štampa imale su hrabriji i podržavalački karakter prema političkim, demokratskim, građanskim i nacionalnim zahtjevima Albanaca.

I

Demonstracije iz 1968. godine na Kosovu u svjetskoj – zapadnoj štampi, analizirane su i obrađivane iz više dimenzija. U prvom redu, svjetska štampa, prateći dešavanja iz 1968. godine na Kosovu i u nekoliko albanskih gradova u Makedoniji, u prvi plan je stavila tradicionalno hladne odnose između Tirane i Beograda, aludirajući na činjenicu da je albansko pitanje u bivšoj Jugoslaviji ustvari svealbansko pitanje i da je riječ o narodu koji je podijeljen. Francuska novinska agencija AFP 28. novembra pisala je: „Dok se

ne kaže u komentarima ko je organizirao demonstracije, ovdašnji analitičari vjeruju da je inicijator nacionalna albanska manjina u Pokrajini, dio koji radi na ujedinjenju s Albanijom...“ Dnevni francuski list „Le Mond“, također 28. novembra 1968., između ostalog apostrofira činjenicu da su „Albanci, koji su većina na Kosmetu, zahtijevali revidiranje Ustava, formiranje albanske republike jednake s drugim republikama u jugoslavenskoj federaciji“. „Le Mond“, znači, potencira podatke o apsolutnoj albanskoj većini na Kosovu.

Zapisi i komentari o demonstracijama iz 1968. godine na Kosovu izloženi su i u korelaciji s padom Aleksandra Rankovića s vlasti i s periodom poslije IV brijunskog plenuma. Ustvari, iz sadržaja i poruka tih zapisa vidi se da je albanski narod, posebno dok je na vlasti bio Ranković, iskusio jedan poseban teror.

Odjekom demonstracija iz 1968. godine pred međunarodnim faktorima afirmiralo se albansko i kosovsko pitanje. Nije beznačajno bilo ponavljanje analitičara svjetske štampe o cilju Albanaca za ujedinjenjem s matičnom državom, ishod koji se apostrofirao u sadržajima zapisa i izvještajima svjetskih novina o demonstracijama iz 1968. godine na Kosovu.

Radio Köln je 29. novembra 1968. podvukao da su „demonstranti povodom dana albanske nezavisnosti zatražili ujedinjenje Kosova s Albanijom“. Italijanska radiotelevizija (RAI) istog dana podvlači: „...nedaleko od Albanije došlo je do teških demonstracija mladih Albanaca, koji žele da se odvoje od Jugoslavije“. Također i njemačke novine „Frankfurter Rundschau“ i „Süddeutsche Zeitung“ u svojim tekstovima 29. novembra 1968. godine konstatiraju da su „demonstranti zahtijevali ujedinjenje ove pokrajine s Albanijom“. Italijanske novine „Unita“ komentiraju: „Prisutne su i tendencije o pravu na samoodređenje, razjedinjenje, konkretno pravo da se odluči za mogućnost legalnih veza, možda i definitivnih veza sa susjednom Albanijom.“ Ovo znači da ispred evropske zapadne javnosti i šire pitanje namjere ujedinjenja naroda predstavlja se kao povijesna namjera koja se treba razumjeti u svim svojim realnostima.

II

Jednostavno, pitanje republike Kosovo unutar jugoslavenske federacije, ali i namjera za ujedinjenjem s matičnom državom, zahtjevi demonstranata, prema referencijama svjetske štampe, izgledaju kao nepokolebljivo pravo koje se ne može negirati – osim nasiljem. List „Frankfurter Allgemeine“ 28. novembra 1968. godine potencira da su „ove demonstracije do sada najveći signal uzbune u Pokrajini, gdje u kontinuitetu dolazi do nacionalnih ispitivanja o zahtjevu za njihovu Otadžbinu (znači Republiku Kosovo – A.Z.)“. Njemački list „Kleine Zeitung“ u svom broju od 28. novembra 1968. godine bio je još ekskluzivniji kada piše: „Prije ovoga, tajna policija je rukovala i usmjeravala, međutim nositelji velikosrpskih ideja su vladali kao posjednici kolonija (znači, Kosovo je po njemačkoj štampi bilo srpsko-jugoslavenska kolonija – A.Z.)“. Drugi njemački list, „Süddeutsche Zeitung“, u svom broju 28. decembra 1968. godine u komentaru pod naslovom „Nered pod crnim dvoglavim orlom“ piše: „Za Tiranu, Kosmet nastanjen albanskom većinom još je jedna okupirana i zarobljena pokrajina. Albanski stanovnici Kosmeta sačinjavaju jednu trećinu stanovnika Albanije (znači, po njemačkoj štampi, jednu trećinu stanovnika Albanije)“. Nisu beznačajna ni bez odjeka ni proučavanja pozicije Albanaca u Makedoniji u vezi s pitanjem Kosova, štaviše interesantne su analize onih stranih izvještača koji postavljaju hipotetičke sudove o eventualno mogućoj poziciji, kao što kažu zapadni analitičari, jedne Velike Republike Kosovo. „Frankfurter allgemeine Zeitung“ apostrofirao je: „Ako se gleda iz dugoročnog aspekta, na horizontu bi se mogla pojaviti mogućnost da jednog dana uvećana Republika Kosovo teži ujedinjenju sa Albanijom.“ Također, vidi se da je albansko pitanje intrigiralo ne samo medije nego i evropsku diplomaciju tog vremena. Stoga i ova pisma, izvještaji i komentari svjetske štampe o demonstracijama iz 1968. godine na Kosovu podrazumijevaju i prodor pitanja pred međunarodnim faktorom, nametnuvši to kao jedno od pitanja koja se ne mogu ignorirati na diplomatskom stolu Evrope. Albanci, kao nikad prije, prikazivani su u svjetskoj štampi kao bitan politički faktor razvoja u državi koja se zvala Jugoslavija, ali i u regiji. U većini izvještaja, analiza i uredničkih

komentara zapadne štampe apostrofiralo se pitanje neovisnosti Kosova od Srbije, odnosno njegovo oslobađanje od srpske vlasti preko Republike Kosovo, kao jednakopravne jedinice u bivšoj jugoslavenskoj federaciji.

III

Ova činjenica, sublimirani zahtjev albanskog naroda na Kosovu 1968. godine, od analitičara zapadne štampe shvaćena je potpuno logično shodno demokratskim pokretima u zapadnom svijetu.

No, kritička analiza ovog pisanja zapadne štampe na vidik stavlja i jednu neospornu činjenicu. Ustvari, određeni dio svjetske – zapadne štampe, baveći se zahtjevima Albanaca za republikom Kosovo u sastavu jugoslavenske federacije, ali i zahtjevom za ujedinjenjem s Albanijom, u određenim slučajevima potencira zabrinutost zbog jedne nove situacije: eventualnog stvaranja republike Kosovo. Ta zabrinutost, ta osjetljivost zapadne štampe tog vremena, u navedenim analizama, ostavlja dojam da je njihova reakcija u momentu hladna, da se ne kaže protiv zahtjeva Albanaca, a može se pojasniti činjenicom da je tadašnja svjetska diplomatija, posebno evropska, bila pod jakim utjecajem propagande jugoslavenske države, bila odlučna za očuvanje postojećeg statusa Kosova u bivšoj jugoslavenskoj federaciji.

Čuvajući jedan krhki mir, održavajući jednu hibridnu Titovu Jugoslaviju, s dva para interesa, onog zapadnog i onog sovjetskog, činilo se da se albansko pitanje, i u ovim analizama i izvještajima štampe, gleda s jedne distance, čak i pod velom službenog promatranja Beograda.

Uvijek u ovom kontekstu začudi činjenica kako je bilo moguće da u tekstovima, analizama i komentarima zapadne štampe nije pravljen neka sadržajnija, istraživanja, argumentiranja i povijesna paralela, revizija albanskog problema u kontekstu nove balkanske povijesti, ako ništa, za vrijeme Drugog svjetskog rata i poslije. Možda i u ovom slučaju moramo imati na umu da je to bila epoha hladnog rata.

IV

Međutim, treba istaći da u svim ovim izvještajima i promatranjima svjetske štampe nigdje nećete naići na to da se ove grupe i organizatori demonstracija 1968. godine na Kosovu i drugim albanskim sredinama u Makedoniji kvalificiraju ideološkim epitetom „marksističko-lenjinističke grupe“, kao što se desilo u jugoslavenskoj štampi tog vremena. Ovo znači da analitičari svjetske štampe demonstracije iz 1968. godine na Kosovu nisu promatrali ideološkom dioptrijom, kao što je to radila službena politika i organi Jugoslavije/Srbije, ali i albansko pitanje u bivšoj Jugoslaviji interpretirali su naprosto kao neriješeno nacionalno pitanje, direktno unutar jugoslavenske države, ali i na geopolitičkom prostoru jugoistočne Evrope. Stoga je s toliko hladnoće, racionalnosti i osjetljivosti zapadna štampa tog vremena pisala ne samo o republici Kosovo, odnosno albanskoj republici u bivšoj Jugoslaviji, ali i o namjerama, nacionalnim projektima Albanaca na Kosovu, ujedinjenju s Albanijom.

Autor teksta je šef Katedre za političke nauke pri Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini.

***

Preveo s albanskog jezika: Albinot Maloku

Naslov originala: JEHONA E DEMONSTRATAVE TË VITIT 1968 NË SHTYPIN BOTËROR-PERËNDIMOR